

Rapport fra vurderingsutvalget for prosa 2020

1. Fakta om påmeldinger og innkjøp/statistikk

Generelt:

62 av de påmeldte titlene var skrevet av debutanter, herunder en antologi med kun tekster av debutanter. Av disse ble 46 titler vedtatt innkjøpt, mens 16 ble vedtatt avslått.

Til sammen var det påmeldt seks antologier, og fem av disse ble vedtatt innkjøpt.

Det var påmeldt til sammen fem billedbøker, og alle ble vedtatt innkjøpt.

Det var seks bøker som ble vurdert av suppleant, og fire av disse ble innkjøpt.

Vurderingsutvalget innhentet konsulentuttalelser for vurdering av til sammen to bøker, begge billedbøker.

Format:

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
Parallellutgave	224	189	35
Kun p-bok	29	8	21
Totalt	253	197	56

Målform:

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
Nynorsk	33	30	3
Bokmål	220	167	53
Totalt	253	197	56

Forfatter – kjønn:

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
Forfatter – kvinne	102	87 (85 %)	15
Forfatter – mann	146	105 (72 %)	41

Kjønn ikke oppgitt (antologi)	5	5	0
Totalt	253	197	56

Kategori:

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
Kategori 1	199	182 (91 %)	17
Kategori 2	54	15 (28 %)	39
Totalt	253	197 (78 %)	56

Påmeldings-/innkjøpstall de siste 2–3 år:

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
2020	253	197 (78 %)	56
2019	252	220 (87 %)	32
2018	225	199 (90 %)	24

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag:

Forlag	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått (avviste titler holdes utenfor)
A1 Fakta AS	1	0	1
Arild Svendsen forlag	1	0	1
Blinke forlag	1	0	1
Blokk forlag	1	1	0
Boken forlag	1	0	1
Cállidlagádus AS	3	1	2
Cappelen Damm	42	42	0
Communicatio forlag	3	1	2
Davvi Girji AS	1	1	0
Det nye oljeeventyret Olsen	1	0	1
Eirik Husby Sæther	1	0	1
Elefantus	2	1	1
Engen info & events	1	0	1

Fair forlag	2	2	0
Flamme forlag	11	10	1
Forfatter Erling Pedersen	1	1	0
Forlaget Oktober	24	24	0
Forlaget Press	1	1	0
Forlagshuset Enerstvedt	1	0	1
Forlagshuset Vestfold	9	3	6
Forlagshuset Vest	1	0	1
Gloria	1	1	0
Gyldendal	21	20	1
Aschehoug	23	21	2
Havfruo	1	0	1
Hay – tokare	1	0	1
Helst Holst	1	0	1
Henriksen bioinvest	1	0	1
Hovde & Brekke forlag AS	1	0	1
Jragnar Nymo	1	0	1
Jæren forlag	1	1	0
Kagge forlag	2	2	0
Kapabel forlag	2	1	1
Kolofon	1	0	1
Kolon	6	6	0
Kristiansens rådgivning	1	0	1
Labyrint	1	0	1
Layton	1	0	1
Nettapp web og foto	1	0	1
New spirit	1	0	1
No Comprendo Press	1	1	0
Olivia forlag	2	2	0
Orkana	2	1	1
Pantagruel	2	0	2
Pelikanen	4	4	0
Prego Mobile	1	0	1
Schreuder forlag	1	0	1
Senorc	1	1	0
Sissel Endresen kunst og design	1	0	1
Skamløst forlag	2	0	2
Snøfugl AS	1	0	1

Solum Bokvennen	6	6	0
Stein Erik Ulvund	1	0	1
Samlaget	12	12	0
Strawberry Publishing	7	6	1
Svein Sandnes Bokforlag	6	1	5
Tiden Norsk Forlag	10	10	0
Tram forlag	1	0	1
Valdisholm	1	0	1
Vigmostad & Bjørke	12	11	1
Wigestrand forlag	1	1	0
Zeth forlag	1	1	0
Totalt 62 forlag	253	197	56

Kommentar til økningen i antall avslag

Prosautvalget har behandlet 253 titler hvorav 197 ble innkjøpt. Dette utgjør en avslagsprosent på 22, en markant økning fra foregående år. Til sammenlikning var avslagsprosenten i 2019 på 13, i 2018 ble 10 % av titlene avslått, det samme i 2017. En vesentlig del av forklaringen på økningen i antall avslag i 2020 finner vi i kategori 2-bøkene. Det har vært en jevn økning i antall påmeldinger innen kategori 2 de senere årene, spesielt de to siste årene etter at gebyret ble fjernet. Mens kategori 2-bøkene utgjorde 11 % av bøkene som ble behandlet i 2017, utgjør denne kategorien 21 % av bøkene i 2020, antallet har økt fra 22 titler i 2017 til 54 i 2020. I 2019, som var det første året uten påmeldingsgebyr, var antallet 47, da ble 57 % av titlene i kategori 2 innkjøpt. For 2020 er det tydelig at terskelen for å melde på en bok til innkjøpsordningen har vært lavere; kvaliteten på mange av kategori 2-bøkene har ikke vært god nok, og innkjøpsprosenten har sunket til 28, dvs. 15 av 54 bøker ble innkjøpt. 39 kategori 2-bøker ble avslått, antallet utgjør 70 % av avslagene samlet for begge kategorier. I tillegg er det flere av de små forlagene som i løpet av 2020 ble flyttet fra kategori 2 til 1, der kvaliteten fra bok til bok har vært ujevn og flere av bøkene ble avslått.

2. Om utvalget

Ved årets begynnelse besto utvalget av fire faste medlemmer i tillegg til to varamedlemmer og én suppleant. Hanne Lillebo, Rolf Gaasland og Laila Stien hadde allerede sittet to år, Ingrid Z. Aanestad ett år. Oddmund Kårevik, Mona Høvring og Nora Szentivanyi var nye medlemmer av utvalget. På grunn av sterkt press på ordningen, og for å få ned køen på titler som skulle vurderes, så man et behov for ytterligere ett fast medlem, og Tormod Haugland ble oppnevnt i rådets junimøte. Da Mona Høvring måtte trekke seg, ble hun erstattet av Hilde Susan Jægtnes.

Medlemmene skal representere en bredde i litteratursyn og kunnskap om ulike sjangre. En kort omtale av medlemme følger her:

Faste medlemmer:

Hanne Lillebo (1966), Hamar, Innlandet. Forfatter og frilanser. Har mange års erfaring fra forlagsarbeid. Leder av utvalget.

Rolf Gaasland (1961), Tromsø, Troms og Finnmark. Professor i allmenn litteratur ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet og professor II ved Nord universitet.

Oddmund Kårevik (1978), Ytre Enebakk, Viken. Biblioteksjef ved Enebakk bibliotek.

Mona Høvring (1962), Vestfossen, Viken. Forfatter av lyrikk og romaner. (Fram til juni.)

Hilde Susan Jægtnes (1973), Oslo. Forfatter og dramatiker. (Fra juni av, erstattet Mona Høvring.)

Tormod Haugland (1962), Radøy, Vestland. Forfatter og førsteamanuensis i skrivekunst ved Skrivekunstakademiet i Hordaland.

Varamedlemmer:

Laila Stien (1946), Oslo. Forfatter og oversetter.

Nora Szentivanyi (1969), Nesodden, Viken. Forfatter og forlegger av sakprosabøker.

Suppleant:

Ingrid Z. Aanestad (1983), Oslo. Forfatter og gjendikter.

Prosautvalget har hatt i alt ti møter i perioden mai 2020–mars 2021. I hovedsak er det behandlet 25 bøker per møte med unntak av møtene i januar og februar der utvalget med bistand av varamedlemmene behandlet 30 bøker per møte for raskere å kunne bli ferdig med 2020-utgivelsene. I juni 2020 vurderte vi også to 2019-utgivelser som av ulike årsaker ikke var blitt behandlet av det forrige utvalget.

Det har vært to førstelesere på hver bok, og leseparene har variert systematisk. Avgjørelsene er blitt tatt på møtet når de to førsteleserne har vært sikre og enige. Ved usikkerhet eller uenighet er boken blitt lest av en tredje leser i utvalget og deretter diskutert per e-post. Ved fortsatt usikkerhet eller uenighet er boken blitt sendt til suppleanten.

25 av de 253 bøkene prosautvalget har behandlet for 2020, har hatt en tredje leser, og seks av disse har i tillegg vært lest av suppleant før det ble gjort et endelig vedtak. Suppleanten har lagt fram sin vurdering i det påfølgende møtet, og det har vært en kort, felles diskusjon før suppleanten har forlatt møtet og utvalget har diskutert ferdig og kommet fram til en avgjørelse. Av de seks bøkene som har vært lest av suppleant, ble fire innkjøpt og to avslått. Antall bøker til tredjelesning og suppleant er omtrent som foregående år.

Det er innhentet konsulentuttalelser ved to anledninger, begge i forbindelse med behandlingen av billedbøker.

3. Trender og tendenser både i påmeldte og innkjøpte titler

2020-utgivelsene har bydd på stor variasjon og mange gode leseopplevelser. Størstedelen av bøkene prosautvalget har fått til vurdering, er romaner i en eller annen form. Romansjangeren favner bredt; de realistiske samtidsromanene dominerer, men vi har også lest en rekke historiske romaner, krim- og spenningsromaner, science fiction. I tillegg til de mer tradisjonelle romanformene er det bl.a. punktromaner, brevromaner, hybride tekster, og også en bok uten sjangerbetegnelse som ga assosiasjoner til «slamprosa» (Martine Johansens *Vi har ikke fire nye år*).

De siste årene har det vært en økning i antall titler innen noveller/kortprosa, fra 10 titler i 2018, 20 i 2019 til 26 i 2020, noe som utgjør 10 % av 2020-titlene. Blant disse er det også noen antologier, som Samlagetets *Ingenmannsland. Nye nynorske noveller*, den første utgaven i det som skal være en årlig novelleantologi. Et annet eksempel er *Samvittighetskvaler*, utgitt av Pelikanen forlag, som presenterer nyskrevne noveller inspirert av en av Kiellands novelleletter. I hovedsak er det etablerte forfattere som har utgitt noveller og kortprosa i 2020, eksempelvis Frode Grytten (*Garasjeland*), Øystein Orten (*Krigshistorier*), Gunnhild Øyehaug (*Vonde blomar*), Ole Robert Sunde (*Vomtenker*) og Risten Sokki (*Steinfuglen*, oversatt fra samisk).

Antallet påmeldte debutanter har steget fra 44 i 2019 til 62 i 2020. Mens 35 av titlene ble innkjøpt i 2019, ble det i 2020 innkjøpt 46. Blant debutantene i 2020 finner vi forfattere som Bruno Jovanovic (*Etter hvert vil øynene venne seg til mørket*), Sarah Smith Ogunbona (*Globus*), Vilde Fastvold (*Felt*), Alicia Thi Nguyen Ryberg (*Jeg har fotografert deg mens du sover*), Pauline Östgård (*Melkeveien*), Ingrid Tørresvold (*Hilsen Ruth*) og Ottar Gadeholt (*Martin Lange*).

Vi har hatt en rekke historiske romaner til vurdering, og som tidligere år, er det flere bøker inspirert av vikingtiden og sagalitteraturen, som Jan Ove Ekebergs fjerde bind om Harald Hardråde, *Den siste vikingkongen. Fredens fiende*, og Arnt Olav Klippenbergs *Steinulv*. Interessen for andre verdenskrig ser heller ikke ut til å avta; forfattere legger handlingen til krigsårene, eller det kan være hendelser under krigen som blir bakteppe for en historie lagt til senere tiår (det gjelder også krimromaner). I Lars Myttings *Hekneveven* foregår deler av romanen under første verdenskrig. Flere historiske romaner bygger på historier om forfatterens egen familie: Edvard Hoems *Felemakaren*, Lars Amund Vaages *Det uferdige huset*, Gaute Heivolls *Drøm om de levende*.

Etter en liten nedgang i krim-/spenningsbøker ser vi en økning igjen i 2020, fra 15 % av bøkene som ble behandlet i 2019, til 18 % i 2020, dvs. 45 titler. Blant bøkene vi har lest, er Karin Fossums *Bakom synger døden*, Jo Nesbøs *Kongeriket* og debutanten Silje O. Ulstein med thrilleren *Krypdyrmemoarer*. Kurt Aust skiller seg ut i det norske krimlandskapet med sin historiske krim om slavehandel på Guineakysten, *Hjertets*

mørke, med den avslutter han en åtte binds serie med handling fra 1700-tallets Danmark-Norge.

Innen science fiction eller fantastisk litteratur har vi lest flere gode og interessante romaner, noen av dem med handlingen lagt til en nær fremtid i et til dels lett gjenkjennelig samfunn. Cathrine Knudsens *Kjærlighetsfragmenter* er en slik roman, det samme er Bjørn Vatnes *Død og oppstandelse*. Beveger vi oss lenger inn i fremtiden, finner vi smarthuset Alfred i romanen *Du og jeg, Alfred*, skrevet av pseudonymet Edgar Burås.

Prosautvalgets rapport fra de seneste årene har påpekt at det utgis færre titler enn tidligere innen den selvbekjennende såkalte virkelighetslitteraturen. Det var også få titler i 2020, blant dem siste bind av Ketil Bjørnstads seksbindsverk *Verden som var min*. Imidlertid ser vi at mange av bøkene vi leser, inneholder historier som ligger tett på forfatterens eget liv, dette fremgår også av intervjuer og omtaler, eksempelvis Sandra Lillebøs *Tingenes tilstand* og Hanne Ørstaviks *Ti amo*.

Svært mange av bøkene dreier seg om familie, slekt, nære relasjoner og dagligliv. Det kan handle om fysisk sykdom (oftest kreft), som i romanen som ble Beate Grimsruds siste, *Jeg foreslår at vi våkner*, eller psykisk sykdom, som hos nevnte Lillebø. Vi har også lest romaner som tar opp selvmord, f.eks. Erlend Skjetnes *Kleda er gjennomvåte*. Flere forfattere skildrer dysfunksjonelle familier og omsorgssvikt. Mor–datter-forhold behandles også av flere, blant dem Vigdis Hjorth (*Mor er død*) og Line Blikstad (*Etter det kom sommeren*), men vi ser også at forholdet mellom mor og sønn står sentralt i historiene som fortelles. Eksempler er V.S. Tidemans *Jeg, rommet* og Bjørn Olaf Johannessens *Avskjedstaler gjennom tidene*.

I flere av romanene fra 2020 utsettes unge gutter for seksuelle overgrep, eksempelvis i Per Marius Weidner-Olsens *Jeg hadde en oppvekst nesten som min egen*, Kim Leines *Dansk standard*, Jon Fosses *Eg er ein annan*. *Septologien III–V* og Rune Salvesens *Antifeministen*.

Utvalget har også behandlet essayistiske romaner der forfatteren med utgangspunkt i et grunnmotiv har gått i dialog med andre skjønnlitterære verker eller dratt veksler på eksternt tankegods om kunstteori, filosofi, psykologi, sosiologi, m.m. Eksempler er Truls Unholts *Mor forsvinner*, Odd Goksøyrs sjangerlek *Aljamarkir* og Emanuel T. Frogners *Uønsket alltid*.

Som forventet kom de første utgivelsene med historier fra pandemtiden i 2020. Kolon forlag inviterte alle forfatterne sine til å bidra med «en skjønnlitterær respons på koronaens tid», og i desember forelå antologien *Logg 12. mars–1. mai 2020. Litteratur fra en pandemi* med bidrag fra hele 28 av forlagets forfattere. Koronapandemien er også en del av Vanessa Bairds univers i billedboken *There's no place like home*, og ellers er det enkelte forfattere som på ulikt vis har benyttet erfaringer fra pandemien i romanene sine. Vi regner med at det kommer langt flere utgivelser med

koronapandemien som bakteppe i 2021. En tid som dette, som preger oss alle, vil naturlig nok også sette sitt preg på litteraturen som skrives.

Fellestrekk blant titler som får avslag/blir underkjent

Ifølge retningslinjene «skal hver tittel vurderes innenfor sin sjanger», og utvalget «skal blant annet legge vekt på om de påmeldte utgivelsene

- fremstår som helhetlige litterære verk
- innehar tilstrekkelige kunstneriske, språklige og håndverksmessige kvaliteter
- har vært underlagt et nødvendig redaksjonelt arbeid

Flere av bøkene som avslås, svikter på alle disse tre punktene. Det gjelder spesielt bøker påmeldt kategori 2. Vi leser også tekster som har potensiale og som med bedre redaksjonell hjelp trolig ville ha blitt kjøpt inn. Det er først og fremst blant de mindre forlagene og selvpublisistene vi ser mangelfullt redaksjonelt arbeid, iallfall i en slik grad at bøkene blir avslått. Disse forlagene/utgiverne bør knytte til seg bedre konsulenter for å høyne kvaliteten på utgivelsene.

Imidlertid skjer det også at bøker fra de store forlagene skjemmes av dårlig vask og/eller korrektur, eller vi sitter igjen med et inntrykk av at forfatter og forlag burde ha gått enda en runde med teksten før den ble utgitt. Dette kan være gode bøker som kjøpes inn, men som kunne ha blitt enda bedre.

Avveininger og dilemmaer i vurderingsarbeidet

De bøkene vi bruker mest tid på å diskutere, er gjerne de bøkene som befinner seg i grenselandet mellom å bli innkjøpt eller avslått. Har boken kvaliteter som tilsier innkjøp, selv om den har tydelige svakheter, eller er svakhetene for store til at vi kan si ja? Vi bruker aktivt vurderingskriteriene, likevel vil det være diskusjon i det enkelte tilfellet om hva som skal være utslagsgivende for beslutningen vi fatter.

Det hender også at det blir diskusjon om sjangeren. Er det skjønnlitteratur eller sakprosa? Hører boken hjemme hos prosautvalget, eller bør den overføres til lyrikkutvalget? I de tilfellene vi mener utgivelsen sjangermessig ikke er skjønnlitterær prosa, overføres boken til et annet utvalg.

Vi har i 2020 hatt fem billedbøker, både med og uten tekst, til behandling, en av dem en lettlest bok, samtlige bøker dominert av illustrasjoner/bilder. Disse utgivelsene har skapt diskusjon, og vi har i et par av tilfellene benyttet konsulent for å hente inn fagkompetanse på billedkunst. Alle fem titlene ble innkjøpt. I beskrivelsen av utvalgets sammensetning er det ikke spesifisert at visuell kompetanse er et område som skal dekkes spesielt. Behandlingen av billedbøker og hvordan bruken av konsulent fungerer, er noe vi kommer til å ta opp igjen med administrasjonen i løpet av 2021 når vi vet mer om antall og hvilken type bøker som meldes på innen denne sjangeren.

4. Utvalgets tanker om ordningens rammer og innretning

Utviklingstrekk i feltet og tendenser i bøkene/søknadene

Som vi allerede har vært inne på, har det vært en økning av kategori 2-bøker i 2020. En stor del av dem, 72 %, ble underkjent, en langt større andel enn i 2019. De av utvalgsmedlemmene som også tilhørte utvalget i 2019, har sett en negativ utvikling når det gjelder kvaliteten på mange av kategori 2-bøkene. Utvalget fikk flere langt dårligere bøker til behandling i denne kategorien i 2020 enn tidligere år, det kan virke som om terskelen for å melde på en bok til innkjøpsordningen forsvant med påmeldingsgebyret. Enkelte forfattere mangler sjangerforståelse og forståelse for hva som er «tilstrekkelige kunstneriske, språklige og håndverksmessige kvaliteter», de har heller ikke den nødvendige kunnskapen om hvordan en tekst eller en bok ferdigstilles, eller de har ikke tilgang på den kompetansen. Dermed fremstår bøkene de utgir, som nokså amatørmessige produkter. Men vi vil påpeke at vi også har lest og kjøpt inn gode kategori 2-bøker dette året. Vi imøteser den selektive ordningen som f.o.m. 2021 erstatter kategori 2, og håper det på sikt kan føre til flere gode bøker også innen denne delen av innkjøpsordningen.

Eventuelle endringer på ordningen

Ifølge retningslinjene skal forlag/utgiver sende leseeksemplar til utvalgene på utgivelsesdatoen. I retningslinjene er det formulert slik: «For alle påmeldinger skal trykt bok sendes direkte til det aktuelle vurderingsutvalgets medlemmer umiddelbart etter at den foreligger.» Flere forlag/utgivere bør bedre rutine sine. Både prosautvalgets medlemmer og Kulturrådets administrasjon bruker unødvendig mye tid i løpet av et år på å etterlyse bøker som ikke blir sendt til utvalgsmedlemmene slik de skal.

Den store økningen i antall påmeldinger førte til at prosautvalget i 2020 ble utvidet fra fire til fem faste medlemmer. I likhet med tidligere år leser medlemmene ti bøker hver til møtene. Som oftest er det etter hvert møte behov for tredjelesere til noen av bøkene, slik at den totale lesemengden på utvalgsmedlemmene er ti–tolv bøker i måneden. Mer enn dette klarer vi ikke å lese. Normalt behandler vi 25 bøker på hvert møte. Det skal være tid til å diskutere alle bøkene, også de som er selvsagte kandidater til innkjøp, noe som er viktig for å kunne opparbeide en felles forståelse av litterær kvalitet og hva som er godt nok for innkjøp. Møtene blir dermed lange. For raskere å kunne bli ferdig med 2020-utgivelsene har vi behandlet 30 bøker på to av møtene ved hjelp av varamedlemmene; lesemengden for den enkelte har vært den samme, men vi har vært seks som har lest og deltatt på møtene. Selv om dette fungerte, anbefaler vi likevel å opprettholde dagens ordning med fem utvalgsmedlemmer. Det er vedtatt endringer i innkjøpsordningen fra og med 2021, men endringene har ingen innvirkning på antall faste utvalgsmedlemmer eller lesemengden til hvert møte.

Vi har tilbakelagt et år der samtlige utvalgsmøter har vært avholdt digitalt. Det har fungert greit, men denne møteformen bør likevel ikke fullt ut erstatte de fysiske møtene når vi en gang kommer dit at vi har lagt koronapandemien bak oss. Det er noe annet å kunne møtes i samme rom og samtale rundt samme bord i stedet for å sitte hver for seg foran en skjerm i møter som gjerne varer i opptil seks timer. Det er krevende å

opprettholde konsentrasjonen, og det blir også en annen måte å samtale/diskutere på enn når en kan være i samme fysiske møterom. Kanskje vil det i fremtiden være en fornuftig løsning å veksle mellom de to møteformene. Flere i utvalget har lang reisevei, så det er åpenbart også fordeler ved digitale møter.